

بایش علی انسان، محلیزست و توسعه‌یابار
بانگاه پژوهشگران جوان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بهران

۱۳۸۸/۱۲/۱۹

نقش عوامل جغرافیایی بر اقتصاد منطقه روستایی شهرستان رودان با تاکید بر بخش کشاورزی محبوبه گل بهاری^۱

چکیده:

شهرستان رودان از نظر اقتصادی در زمینه کشاورزی و باغداری و دامداری در منطقه جنوبی کشور موقعیت منحصر به فردی را دارا می باشد. محدودیت منابع آب در بخش داخلی فلات ایران و سواحل جنوب محدودیت رشد و توسعه تجمعات، گیاهی، جانوری و انسانی را به همراه داشته است. وابستگی وسعت روستاها از نظر کشاورزی، و جمعیت به مقدار آب موجود از طرفی ریشه مهاجرت‌های روستایی در محدودیت های طبیعی و اکولوژیکی است. اگر محدودیتها تعدیل شود مهاجرت‌های روستایی نیز تعدیل خواهد شد. روند تکاملی معیشت در ارتباط با شرایط طبیعی و ویژگیهای اکولوژیکی و تکنولوژیهای رایج در دست انسان است. از آنجا که عوامل محیطی موثر در شکل گیری سکونتگاههای روستایی عبارتست از منابع آب، زمین قابل کشت و خاک مساعد لذا شهرستان رودان به دلیل بهره مند بودن از رودخانه های شیرین مذکور از اهمیت ویژه ای در استان برخوردار است پس بررسی همه جانبه جوامع روستایی با توجه بر شرایط محیطی متمر بوده و مطالعه از دستیابی به علت واقعی مشکلات مسائل بدون توجه به محیط محروم می سازد.

ریشه اصلی ناهنجاریهای اجتماعی و فرهنگی محیطهای روستائی ریشه در مسائل اقتصادی و محیطی نواحی روستائی دارد، با توجه به این که اقتصاد منطقه بر کشاورزی و باغداری استوار است پر واضح است که این بخش را نادیده نمی توان داشت.

در نتیجه ارتقای عملکرد این بخش با افزایش بهره برداری فعالیتهای مختلف، گسترش برخی فعالیتهای بخش کشاورزی با توجه به توان موجود در منطقه، همچنین مهار آبهای روان سطحی و انجام سایر طرحهای تامین منابع آبی و پشتیبانی از کشاورزان و دامداران بسیار پر اهمیت است.

کلمات کلیدی: رودان، منابع آبی، پتانسیل محیطی، اشتغال، اقتصاد بر پایه کشاورزی

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد رشته اقلیم در برنامه ریزی محیطی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

مقدمه:

استان هرمزگان با مساحت ۶۸۴۷۵٫۸ کیلومتر مربع در جنوب ایران و حاشیه شمالی خلیج فارس و دریای عمان قرار دارد و شامل ۱۴ جزیره، ۴۰ بندر کوچک و بزرگ، ۱۱ شهرستان، ۲۲ شهر، ۳۳ بخش و ۸۰ دهستان است. بندرعباس، بندر لنگه، بندر خمیر، حاجی آباد، میناب، جاسک، رودان، پارسیان، ابوموسی، بستک و قشم شهرستان های این استان هستند.

به جز نوار باریک ساحلی به عرض حداکثر ۳۰ کیلومتر از ساحل دریا که دارای اقلیم گرم و مرطوب است و مناطق کوهستانی و جلگه های نسبتاً مرتفع قسمت های شمال مجاور کرمان و فارس که از آب هوای نیمه معتدل برخوردارند، سایر نواحی در محدوده نواحی گرم و خشک اند.

به طور کلی استان هرمزگان تحت تاثیر آب و هوای بیابانی است و دارای تابستانهای گرم و طولانی و زمستان های کوتاه و ملایم است. میزان بارندگی سالیانه در این استان قابل توجه نبوده و فصلی می باشد، که بخش زیادی از این توان آبی هم از طریق رودخانه ها به دریای عمان و خلیج فارس تخلیه و بخشی نیز به دلیل آب و هوای گرم منطقه تبخیر می گردد. توان آبی از نفوذ آبهای باقی مانده به زمین و تشکیل سفره های آب زیرزمینی است. رودخانه های منطقه نیز فصلی بوده، همچنین به دلیل شوری خاک کیفیت خود را از دست می دهند، مهمترین رودخانه های دائمی و شیرین منطقه، رودخانه های جغین و رودان که از به هم پیوستن این دو رودخانه، رودخانه میناب بوجود آمده که از کنار شهرستان میناب می گذرد و همچنین دیگر رودخانه های شیرین گنج، جگین، گابریک، کریان، جلابی و ماشاری می باشند.

با توجه به این نکته که رودخانه های استان هرمزگان عمدتاً فصلی و شور بوده و یکی از رودخانه های دائمی و شیرین در شمال شرق استان به نام رودان که از قسمتهای شمالی شهرستان رودان سرچشمه میگیرد، شهرستان رودان از نظر اقتصادی در زمینه کشاورزی و باغداری و دامداری در منطقه جنوبی کشور موقعیت منحصر به فردی را دارا می باشد.

محدودیت منابع آب در بخش داخلی فلات ایران و سواحل جنوب محدودیت رشد و توسعه تجمعات، گیاهی، جانوری و انسانی را به همراه داشته است و ابستگی وسعت روستاها از نظر کشاورزی، نسق و حتی جمعیت به مقدار آب موجود از طرفی ریشه مهاجرت های روستایی در محدودیت های طبیعی و اکولوژیکی است اگر محدودیتها تعدیل شود مهاجرت های روستایی نیز تعدیل خواهد شد. روند تکاملی معیشت در ارتباط با شرایط طبیعی و ویژگیهای اکولوژیکی و تکنولوژیهای رایج در دست انسان است. از آنجا که عوامل محیطی موثر در شکل گیری سکونتگاههای روستایی عبارتست از منابع آب، زمین قابل کشت و خاک مساعد لذا شهرستان رودان به دلیل بهره مند بودن از رودخانه های شیرین مذکور از اهمیت ویژه ای در استان برخوردار است پس بررسی همه جانبه جوامع روستایی با توجه بر شرایط محیطی متمرکز بوده و مطالعه از دستیابی به علت واقعی مشکلات مسائل بدون توجه به محیط محروم می سازد.

لذا شهرستان رودان به دلیل بهره مند بودن از رودخانه های شیرین مذکور از اهمیت ویژه ای در استان برخوردار است پس بررسی همه جانبه جوامع روستایی با توجه بر شرایط محیطی متمرکز بوده و مطالعه از دستیابی به علت واقعی مشکلات مسائل بدون توجه به محیط محروم می سازد.

- عواملی که باعث شکل گیری بخش عمده ای از مهاجرت های روستایی می شود افزایش و فشار جمعیت بر محیط
- ناتوانی تکنولوژی موجود در کشف منابع جدید
- محدودیت منابع طبیعی در مقابل جمعیت در حال افزایش است

از طرفی موقعیت مناسب یک روستا نسبت به روستاهای دیگر از نظر شرایط جغرافیایی، ارتباطی و سایر شرایط مساعد دیگر باعث جذب امکانات می شود در نتیجه روستاهای دیگر را چون اقماری در بر می گیرد و منظومه روستائی شکل می گیرد

با این تفاسیل مشکلات اقتصادی، اشتغال و بیکاری و نا به هنجاری های اجتماعی و غیره با نادیده گرفتن این بخش مهم اقتصادی و کم اهمیت شمردن آن یکی از دغدغه های مهم می باشد.

ریشه اصلی ناهنجاریهای اجتماعی و فرهنگی محیطهای روستائی ریشه در مسائل اقتصادی و محیطی نواحی روستائی دارد، با توجه به این که اقتصاد منطقه بر کشاورزی و باغداری استوار است پر واضح است که این بخش را نادیده نمی توان داشت.

با توجه به مجموع بهره برداران کشاورزی و باغداری و امکانات بالقوه و بالفعل در بخش کشاورزی شهرستان، جهت توسعه شهرستان می توان به این بخش از قابلیتها توجه ویژه داشت

موقعیت جغرافیایی:

شهرستان رودان با مساحتی حدود ۳۰۴۴ کیلومترمربع است که در حدود ۱۱۰ کیلومتر از شهر بندرعباس فاصله دارد.

مرکز این شهرستان دهبازر است و دو شهر دهبازر و زیارتعلی و تعداد ده دهستان به نامهای فاریاب، برنطین، آب نما، راهدار، جغین شمالی و جنوبی، رودخانه، رودخانه بر، مسافرآباد و بیگانه وجود دارد.

این شهرستان در شرق استان قرار گرفته و از جنوب به شهرستان میناب از شمال به شهرستان حاجی آباد و جیرفت و از طرف مشرق به شهرستانهای کهنوج و منوجان و از طرف غرب به شهرستان بندرعباس ختم می شود. این منطقه نسبت به دیگر شهرستان ها به سبب وجود رودخانه ها و منابع آب زیرزمینی از موقعیت متفاوت و ویژه ای برخوردار است.

اقلیم شهرستان:

کشور ایران در مرکز منطقه خشک روی کره زمین واقع گردیده و متأثر از بیابانهای آسیای میانه و صحراهای خشک و گرم می باشد و جزو یکی از خشک ترین و کم بارش ترین نواحی دنیا است. به طوری که میانگین بارش در ایران تقریباً ۲۵۰ میلیمتر و در جهان ۷۵۰ میلیمتر می باشد. در ایران به جز چند رودخانه نسبتاً مهم چون قزل اوزن

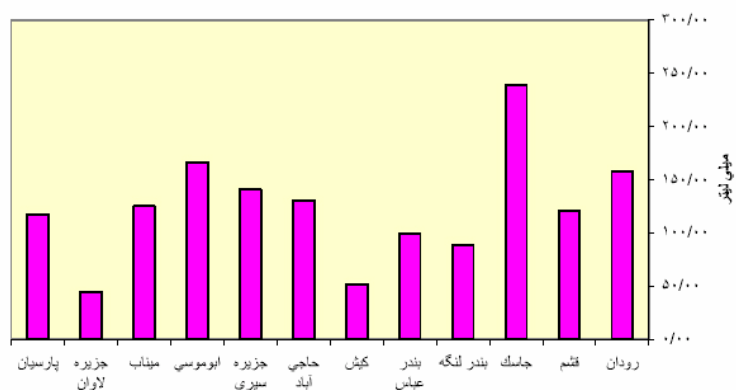
(سفیدرود)، ارس، کارون، کرخه و... رودخانه پر آبی وجود ندارد. رودخانه‌های ایران در نواحی مرکزی و شرقی و جنوبی غالباً فصلی بوده و در اکثر فصل‌ها فاقد آبند و یا هدر می‌روند.

شهرستان رودان از نظر جغرافیائی هم شامل قسمتهای جلگه ای و و هم در برخی قسمتها کوهستانی تشکیل شده است. مهمترین جریانات آن رودهای جغین و رودان هستند. رودخانه میناب پس از زهکشی از مرکز رودان گذشته و زمین های جلگه ای و دشت را آبیاری می کند که موجب گسترش کشاورزی منطقه گردیده است .

شهرستان رودان دارای اقلیم بسیارگرم و خشک می باشد. میانگین درجه حرارت سالیانه در این شهرستان ، بالاست ، میانگین دمای آن از ۲۷ تا ۲۸ درجه سانتی گراد متغیراست. و به این دلیل میزان رطوبت نیز پایین است.

همچنین میانگین بارش سالانه در این شهرستان ۲۰۰ میلی متر می باشد.

۱-۲ میزان بارندگی سالانه بر حسب ایستگاههای استان در سال ۱۳۸۶

جمعیت شهرستان:

طبق سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۵ جمعیت شهری و روستایی در این شهرستان عبارتند از کل جمعیت ۱۰۷۲۸۰ نفر که از این تعداد ۵۳۷۴۲ نفر آن زن و ۵۳۵۳۸ نفر مرد می باشند ، از کل این جمعیت ۱۶۷۸۵ نفر مرد و ۱۶۸۱۸ نفر زن ساکن در نقاط شهری بوده و ۳۶۶۳۹ نفر مرد و ۳۶۷۹۳ نفر زن ساکن در نقاط روستایی اند، جمعیت غیر ساکن ۱۱۴ نفر مرد و ۱۳۱ نفر زن می باشند. در نتیجه نسبت شهرنشینی ۳۱٫۳ و نسبت روستا نشینی ۶۷٫۶ می باشد.

همچنین بر اساس سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۲ تعداد بهره برداران کشاورزی ۹۵۹۸ نفر که از این تعداد ۸۴۸۵ نفر ساکن و ۱۰۹۸ نفر غیر ساکن اند. از نظر نوع فعالیت در شاخه های مختلف کشاورزی در زمینه زراعت ۹۵۰ ، باغداری ۶۴۵۷ ، تولید گلخانه ای ۵ ، طیور خانگی ۳۶۷۰ ، پرورش زنبور عسل ۲ ، پرورش دام بزرگ ۳۲۹۹ ، دام کوچک ۴۴۶۷ بهره بردار میباشد. تعداد کل بهره برداری های با زمین ۶۳۷۸ در مساحتی حدود ۱۷۴۳۴ هکتار می باشد.

جمعیت فعال روستایی‌نشین شهرستان در این سال ۱۹۵۴۴ نفر و جمعیت فعال شهری آن ۸۴۷۷ نفر می‌باشد. سهم جمعیت فعال روستایی از جمعیت فعال شهرستان ۶۹,۷ درصد است. همچنین تعداد شاغلین بخشهای مختلف اقتصادی شهرستان در این سال برابر ۲۲۷۱۲ نفر بوده است. تعداد شاغلین بخش کشاورزی در این سال معادل ۸۷۰۰ نفر و سهم این بخش در کل اشتغال شهرستان حدود ۳۸,۳ درصد می‌باشد.

همانطور که دیده می‌شود غلبه زیاد بخشهای کشاورزی در اقتصاد آن بخوبی نشان می‌دهد. بدلیل موقعیت خاص جغرافیایی و منابع آبی موجود نقش بخش کشاورزی در معیشت ساکنین منطقه با اهمیت است.

کشاورزی شهرستان:

سطح زیر کشت محصولات زراعی در این بخش به ۲۵۰۰ هکتار می‌رسد که بیشترین محصول به گندم اختصاص دارد همچنین از نظر سطح زیر کشت کلزا قریب به ۵۰۰ هکتار در استان میزان بالایی است با توجه به پتانسیل بالا و متنوع منطقه برای کشت صیفی و سبزیجات منجمله بادمجان، گوجه فرنگی، پیاز، لوبیا سبز، فلفل، خیار سبز، هندوانه همچنین محصولات باغی چون لیمو ترش، نارنج، پرتقال، خرما، انگور، موز، کنار و .. این شهرستان با توجه به بهره برداری های کنونی به توجه ویژه نیازمند است.

برخی آمار از سطح کاشت و میزان تولید شهرستان رودان در ذیل آمده است:

– سطح کاشت، مقدار تولید و عملکرد در هکتار جو در فضای باز بر حسب شهرستان

۱۳۸۲

شهرستان	سطح کاشت (هکتار)			مقدار تولید (تن)			عملکرد در هکتار (کیلوگرم)		
	کل	آبی	دیم	کل	آبی	دیم	کل	آبی	دیم
کل استان....	۳۵۱۴	۱۷۲۵	۱۷۸۹	۴۵۱۹	۳۷۱۱	۱۰۸	۱۳۰۰	۲۲۰۰	۴۵۲
ابوموسی.....	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
بندرعباس....	۵۴۱	۱۳۷	۴۰۴	۴۰۲	۲۹۰	۱۱۲	۷۰۰	۲۰۰۰	۲۸۰
بندر لنگه....	۹۷۶	۱۴۵	۸۳۱	۹۱۶	۲۷۴	۶۴۳	۹۰۰	۱۹۰۰	۸۰۰
قشم.....	۲	//	۲	۳	//	۳	۱۵۰۰	//	۱۵۰۰
میناب.....	۱۴	۲	۱۲	۱۳	۸	۵	۹۰۰	۴۰۰۰	۴۰۰
بندر جاسک..	۲	۲	۰	۶	۶	۰	۳۰۰۰	۳۰۰۰	۰
رودان.....	۸۵	۸۵	۰	۱۴۳	۱۴۳	۰	۱۷۰۰	۱۷۰۰	۰
حاجی آباد....	۱۲۶۶	۱۲۶۶	۰	۲۸۸۰	۲۸۸۰	۰	۲۳۰۰	۲۳۰۰	۰
بستک.....	۶۲۷	۸۷	۵۴۰	۱۵۶	۱۱۰	۴۵	۲۵۰	۱۳۰۰	۸۰

– سطح کاشت ، مقدار تولید و عملکرد در هکتار گندم در فضای باز بر حسب

شهرستان : ۱۳۸۲

شهرستان	سطح کاشت (هکتار)			مقدار تولید (تن)			عملکرد در هکتار (کیلوگرم)		
	کل	آبی	دیم	کل	آبی	دیم	کل	آبی	دیم
کل استان....	۱۳۲۷۳	۱۲۷۸۳	۴۹۰	۴۶۸۱۱	۴۶۴۹۰	۳۲۱	۳۵۰۰	۳۷۰۰	۶۶۰
ابوموسی.....	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
بندرعباس.....	۸۶۷	۶۷۸	۱۸۹	۱۹۵۲	۱۸۶۸	۸۴	۲۰۰۰	۲۷۰۰	۴۰۰
بندر لنگه.....	۴۴۵	۲۲۸	۲۱۷	۵۸۵	۳۹۴	۱۹۱	۱۳۰۰	۱۷۰۰	۹۰۰
قشم.....	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
میناب.....	۶۹	۱۴	۵۵	۱۰۸	۶۶	۴۲	۱۶۰۰	۴۷۰۰	۸۰۰
بندر جاسک.....	۹	۹	∅	۳۶	۳۶	∅	۴۰۰۰	۴۰۰۰	∅
رودان.....	۷۲۴	۷۲۴	۰	۱۶۶۴	۱۶۶۴	۰	۲۳۰۰	۲۳۰۰	۰
حاجی آباد	۱۱۰۷۱	۱۱۰۷۱	۰	۴۲۳۷۸	۴۲۳۷۸	۰	۳۸۰۰	۳۸۰۰	۰
بستک.....	۸۷	۵۷	۲۹	۸۹	۸۵	۴	۱۰۰۰	۱۵۰۰	۱۴۰

–مساحت گلخانه در بهره برداری های کشاورزی بر حسب شهرستان : ۱۳۸۲

(واحد : هکتار)

شهرستان	تعداد بهره برداری	مساحت گلخانه
کل استان	۱۱	۱۴
ابوموسی	۰	۰
بستک	۰	۰
بندرعباس	۱	۱
بندر لنگه	۱	۵
بندر جاسک	۰	۰
رودان	۵	۲
حاجی آباد	۴	۷
قشم	۰	۰
میناب	۰	۰

شهرستان	پرورش زنبور عسل	پرورش دام بزرگ	پرورش دام کوچک	پرورش گرم ابریشم
کل استان	۲۳	۲۶۵۵۴	۶۶۹۶۳	.
ابوموسی	۱۰	.
بستک	۵۷۲	۴۵۴۰	.
بندرعباس	۹	۵۵۳۹	۱۶۵۳۲	.
بندر لنگه	۳۱۴۱	۸۵۵۳	.
بندر جاسک	۲۷۰۷	۱۱۰۶۸	.
رودان	۲	۳۲۹۹	۴۴۶۷	.
حاجی آباد	۱۰	۸۳۷	۵۰۵۹	.
قشم	۱۱۰۷	۴۴۲۶	.
میناب	۱	۹۳۵۳	۱۲۳۰۸	.

از دیگر موارد قابل ذکر توان منطقه در زنبورداری با توجه به وجود باغهای میوه است. همان طور که ارقام نشان می دهد شهرستان رودان سهم پایینی را در پرورش زنبور عسل با توجه به پتانسیل خود داراست. همچنین مساحت گلخانه ای در بهره برداری کشاورزی می تواند ارتقا یابد. برنامه ریزی برای این بخش از کشاورزی منطقه و سرمایه گذاری برای آن یکی دیگر از راههای تولید است.

با توجه به آمار و ارقام ذکر شده بخش اکثر شهرستان رودان را جمعیت روستایی تشکیل می دهد که البته جمعیت روستایی نشین در سالهای اخیر کاسته شده و به جمعیت شهری افزوده شده است. با توجه به توضیحات داده شده در قبل رودان به دلیل داشتن پتانسیل های لازم کشاورزی و باغداری و وقوع رودخانه های آب شیرین و آبهای زیرزمینی با توجه به سهم کم منابع آبی در استان، همچنین با نگاه به کاهش جمعیت روستایی و بالتیجه کاهش فعالیت های این بخش و در پی آن تاثیر بر اقتصاد شهرستان دارد.

توان و پتانسیل محیطی منطقه نشان از اهمیت بخش کشاورزی و دامپروری در محیط اقتصادی شهرستان رودان می باشد. با این توصیف ایجاد ظرفیت های جدید و بهره برداری از محصولات در بخشهای زراعت، باغداری و دامداری همچنین مکانیزاسیون بخش کشاورزی، حمایت کشاورزان، به کارگیری روشهای جدید در بخش کشاورزی در جهت تولید بیشتر و استفاده از توان منطقه و جلوگیری از هز آب، هماهنگی و ایجاد نظم و بهبود در تولید، جلوگیری از صدمه پذیری کشاورزان و باغداران در مقابل آسیبهای احتمالی منجمله بیماری های کشاورزی، نوسانات فروش بازار، خرید محصولات از کشاورزان با نرخهای مناسب و ایجاد سود چشمگیر، ایجاد مراکزی جهت تحقیقات باغداری و کشاورزی، شناخت بیشتر شهرستان در جهت گسترش برخی شاخه های کشاورزی که در حال حاضر از پتانسیل موجود استفاده نشده منجمله: توان محیطی برای زنبورداری و پرورش زنبور عسل با توجه به باغهای موجود، گلخانه ای صیفیجات و دیگر محصولات غذایی، شناسایی قابلیت ها و پتانسیل های شناسایی نشده آب و خاک، همچنین با توجه به خشکسالی های اخیر توجه به نیاز آبی باغات و مزارع با توسعه آبیاری ها با روش های نوین، مهار آبهای سطحی بدون تخریب محیط طبیعی و پخش سیلاب، شناسایی بیماری های گیاهی و ارائه راه حل های متمرکز، پشتیبانی از کشاورزان، بیمه محصولات، خرید محصولات از

کشاورزان و باغداران با نرخ مناسب از جمله توجهات در جهت توسعه بخش کشاورزی و با نتیجه توسعه اقتصادی شهرستان و عدم مهاجرت به بخش شهری و کاهش نرخ بیکاری است.

منابع و ماخذ:

- ۱- بدری فر، م. جغرافیای انسانی ایران، دانشگاه پیام نور.
- سالنامه آماری استان هرمزگان. ۱۳۸۶
- رمضان پور، ر. بخش رودخانه شهرستان رودان با قابلیت‌های مناسب یکی از مناطق مستعد کشاورزی، گزارش پیام هرمزگان
- خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، تولید لیموترش در رودان ۳، ۵، ۸۷.
- افشین، ی. ۱۳۷۳. رودخانه های ایران

Abstract:

The Roodan from the viewpoint of economic basis agriculture ,gardening and animal hasbadari in south of country is a unique area.The restriction of water sources in interal of Iran and the south coastal have a limitation for development and growth.Extent of village ,population in case of agriculture depend on availability of water.In other side the root of village migrations is on ecologic and natural restrictions.if restrictions modify village migrations will be adjust.The process of livelihood is related to natural conditions ,ecological characteristics and common technologies in hand of human.As the effective environmental factors in create village settlements are water resources , agriculture land and pleasant soil therefore Roodan due to pleasant rivers in area have importance in province.Consequently promotion of this field with increase of operations in different activities ,development of agriculture regarding to potential and other benefit projects is importance.